

WOJEWÓDZKA RADA NARODOWA W III KADENCJI (1961—1965)

W dniu 2 lutego 1961 r. zakończyła się II kadencja rad narodowych wybranych w roku 1958. Koniec kadencji Sejmu PRL przypadł natomiast na dzień 20 lutego. Ten zbieg terminów końca urzędowania organów władzy państwowej — najwyższego i terenowych nie był zamierzony. Rady narodowe posiadały dotychczas ustawowy trzyletni okres kadencji, a Sejm — czteroletni. Sejm więc i rady narodowe zakończyły swoją działalność jednocześnie. W związku z tym wyłonił się problem wspólnego przeprowadzenia wyborów do Sejmu i rad narodowych, czego dotychczasowe przepisy prawa wyborczego nie przewidywały. Przepisy te zostały uzupełnione i zmienione ustawą Sejmu z dnia 22 grudnia 1960 r., na mocy której ustalono zasady przeprowadzenia wspólnych wyborów do Sejmu i rad narodowych. Korzystając z tej zmiany prawa wyborczego Rada Państwa 29 grudnia 1960 r. zarządziła łączne wybory do Sejmu i rad narodowych, wyznaczając datę ich odbycia na dzień 16 kwietnia 1961 r. Od tego czasu wybory odbywają się wspólnie. Stało się to możliwe dzięki wydłużeniu okresu urzędowania rad narodowych do lat czterech i tym samym zrównania z kadencją Sejmu.

W czasie kampanii wyborczej prowadzonej w województwie od grudnia 1960 r. do 16 kwietnia 1961 r., tj. do dnia wyborów, rozwinięta została szeroka działalność społeczna i polityczna, której główną treść stanowiły następujące sprawy:

- a) ocena trzyletniego dorobku ostatniej kadencji rad narodowych oraz ustalenie programu wyborczego na okres nowej kadencji,
- b) wysunięcie kandydatów do nowych rad narodowych,
- c) zapewnienie sprawnego przeprowadzenia wszystkich prac przewidzianych kalendarzem wyborczym, łącznie z samym głosowaniem w dniu wyborów.

PRZEBIEG KAMPANII WYBORCZEJ

W kampanii wyborczej rozwinięta została dyskusja obejmująca różne kręgi społeczne. Dotyczyła ona głównie wykonania programu

wyborczego oraz oceny działalności rad narodowych i ich organów wykonawczych w wygasającej kadencji. Sprzyjały temu następujące fakty: WRN w czasie trwania II kadencji zrealizowała pierwszy konkretny program wyborczy, okres jej działalności przypadał na czas doniesłych uchwał VIII Plenum KC PZPR w październiku 1956 r. i nowej ustawy o radach narodowych ze stycznia 1958 r. Dyskusje nad dalszym wykształceniem nowego modelu rady narodowej, a zwłaszcza nad podniesieniem jej roli i autorytetu jako organu przedstawicielskiego ludności, rozszerzeniem uprawnień komisji, decentralizacją zadań i uprawnień były żywo prowadzone w różnych środowiskach. Kampania wyborcza stanowiła więc dogodną okazję do wysłuchania opinii społeczeństwa na ten temat. Wreszcie odbywała się w okresie zakończenia realizacji zadań planu 5-letniego na lata 1956—1960 i rozpoczęcia nowej pięcioletki obejmującej lata 1961—1965.

Ocena wykonania wojewódzkiego programu wyborczego przeprowadzana była na konferencjach i zebraniach z udziałem ludności. Przede wszystkim jednak dokonała jej WRN w kończącej się kadencji na swej ostatniej sesji w dniu 27 stycznia 1961 r. Wykonanie programu wyborczego ocenił także Wojewódzki Komitet Frontu Jedności Narodu na plenarnym posiedzeniu w dniu 7 marca 1961 r.

W obydwu wypadkach była to ocena pozytywna. Na sesji WRN i plenum WK FJN stwierdzono, że w wyniku realizacji programu aktywizacji województwa uzyskano następujące rezultaty:

- a) produkcja przemysłowa w województwie wzrosła dwukrotnie,
- b) uruchomiono 17 nowych, dużych zakładów przemysłowych, a kilka już istniejących zostało zmodernizowanych i rozbudowanych,
- c) wzrosła wydatnie produkcja rolna, w tym przeciętne zbiory czterech podstawowych zbóż o 33%, buraków cukrowych o 67%, ziemniaków o 43%,
- d) obroty handlu wzrosły o 66%, przy czym liczba sklepów detalicznych zwiększyła się o 660,
- e) do użytku mieszkańców miast oddano 23.200 izb mieszkalnych, rozbudowano też urządzenia komunalne,
- f) liczba łóżek w szpitalach wzrosła o ponad 1.000, a lekarzy o przeszło 200 osób,
- g) wybudowano 57 nowych szkół podstawowych i średnich,
- h) rozbudowana została sieć placówek kulturalno-oświatowych.

W ten sposób zadania programu na wielu odcinkach zostały nie tylko wykonane, lecz przekroczone.

Również pozytywnie oceniono działalność rad narodowych i ich organów, wykazując owocną pracę na sesjach, ożywioną działalność komisji i prezydów, rozszerzenie samodzielności i inicjatywy rad, komisji i rad-

nych. W porównaniu do lat poprzedzających tę kadencję, były to bardzo rozrywane zjawiska, dokonujące się w ciągłym procesie umacniania roli rady i jej pozycji w myśli nowej ustawy o radach narodowych. Wskazywano także na niektóre słabości w pracy organów wykonawczych, a zwłaszcza w załatwianiu spraw obywateli. Uznano przy tym za konieczne dalsze usprawnianie działania administracji, szczególnie na styku urząd—obywatel.

W wyniku oceny przeprowadzonej na sesji styczniowej, WRN postawiła nowej radzie, która miała być wybrana 16 kwietnia 1961 r., swego rodzaju testament — jak to określali radni WRN w kuluarowych dyskusjach — w postaci wniosków i zaleceń, czym należy się zająć w okresie najbliższych lat, czego rada kończąca kadencję nie zdążyła załatwić lub też uznała za słuszne do kontynuowania jako dzieło już rozpoczęte. Wraz z uchwalonymi na te lata programami rozwoju w zakresie nasiennictwa i ochrony roślin oraz planem gospodarczym na rok 1961, ustępująca WRN wytyczyła już nowej radzie pewne kierunki działania. Kierunki i zadania na lata 1961—1965 sprecyzowane zostały w programie wyborczym uchwalonym przez WK FJN na wspomnianym już plenum w dniu 7. 03. 1961 r.

Projekt programu przedstawiony wówczas powstał w wyniku kilkunastomiesięcznych badań, w których zaangażowany był aktyw polityczny, gospodarczy i społeczno-kulturalny. Wystarczy wspomnieć, że już w grudniu 1959 roku VIII Wojewódzka Konferencja PZPR w Zielonej Górze uchwaliła dokument pod nazwą „Program rozwoju”, określający zadania gospodarcze i kulturalno-oświatowe na lata 1961—1965. Na Plenum KW PZPR w Zielonej Górze w październiku 1960 r. uchwalono „Główne zadania lubuskiego rolnictwa w latach 1961—1965”. Podjęcie decyzji w tych sprawach przez wojewódzką instancję partyjną PZPR poprzedzone było opracowaniami i dyskusjami przeprowadzonymi na ten temat w niższych ogniwach instancji partyjnych. Sprawy te były również przedmiotem obrad rad narodowych, ich prezydiów i komisji, załóg w zakładach pracy oraz zebrań środowiskowych w miastach i wsiach województwa.

W ten sposób przygotowywany projekt programu uwzględniał więc z jednej strony możliwości realizacyjne państwa i własne rezerwy terenu; z drugiej zaś zadania uznane społecznie za najpilniejsze do wykonania w nadchodzących latach w celu zaspokojenia potrzeb ludności i zapewnienia województwu dalszego rozwoju.

W wystąpieniach na plenum WK FJN przy uchwalaniu programu kilku dyskutantów jednomyślnie stwierdzało, że przedstawiony do uchwalenia projekt programu zawiera zadania, które społeczeństwo lubuskie nie tylko aprobuje i uznaje za słuszne, lecz przyswaja jako własne do wykonania. Zadania te określały przede wszystkim:

- dalsze tempo wzrostu produkcji przemysłowej województwa, której wartość w 1965 r. powinna wynieść ponad 165% poziomu z roku 1960,
- rozwój przemysłu, zwłaszcza chemicznego, budowy maszyn i metalowego, drogą rozbudowy istniejących zakładów i budowy czternastu nowych zakładów przemysłu kluczowego,
- dalszy wzrost produkcji rolniej, roślinnej i zwierzęcej poprzez wzrost nawożenia mineralnego, rozwój mechanizacji w rolnictwie i innych dziedzin gospodarki rolnej przy nakładach na inwestycje w rolnictwie w wysokości 1.910 mln zł, tj. o 50% większych niż w latach 1956—1960,
- wzrost spożycia ludności i dalszą poprawę struktury tego spożycia przy rozszerzeniu sieci handlu o 350 nowych placówek handlowych,
- wybudowanie 43,5 tys. nowych izb mieszkalnych, rozbudowę wodociągów w kilku miastach, dalszy rozwój urządzeń komunalnych,
- budowę 150 szkół podstawowych, 6 liceów ogólnokształcących, 12 szkół zawodowych i 27 innych obiektów oświatowych,
- budowę 20 domów kultury, uruchomienie 27 kin stałych, licznych klubów i świetlic w miastach i na wsi.

Program przewidywał ponadto szereg innych zadań związanych z ogólnym rozwojem województwa, poprawą jakości pracy i usług.

Rada Państwa PRL uchwałą z dnia 29 grudnia 1960 r. utrzymała liczbę osiemdziesięciu radnych WRN w Zielonej Górze, a uchwałą z 4 lutego 1961 r. dokonała podziału województwa na osiemnaście okręgów wyborczych. Zarówno ilość radnych, jak i okręgów oraz ich układ ustalone zostały w sposób podobny jak w wyborach do WRN w 1958 r. Uzależniając obowiązek zgłoszenia większej liczby kandydatów na radnych od liczby mandatów w okręgu, w ilości nie większej niż połowa, WK FJN w Zielonej Górze zgłosił w osiemnastu okręgach wyborczych 114 kandydatów do WRN, czyli o 34 osoby więcej niż powinno być wybranych.

Tryb wysuwania kandydatów był podobny jak w wyborach poprzednich. Wstępnego ustalenia poszczególnych kandydatów dokonano na konferencjach partyjnych organizacji politycznych PZPR, ZSL i SD. Propozycje wysunięte przez te organizacje uzgodnione zostały na posiedzeniu Wojewódzkiej Komisji Porozumiewawczej Partii i Stronnicstw Politycznych, która przedłożyła je następnie Wojewódzkiemu Komitetowi Frontu Jedności Narodu. WK FJN ustalił jedną wspólną listę kandydatów według okręgów wyborczych i zarejestrował ją w Wojewódzkiej Komisji Wyborczej.

Forma zgłaszania wspólnej listy kandydatów przez Front Jedności Narodu, stanowiący platformę współdziałania wszystkich postępowych sił społecznych, reprezentujący ugrupowania społeczne i polityczne partyjnych i bezpartyjnych, utrwaliła się już w praktyce i stosowana jest we

wszystkich kolejnych wyborach. W okresie przedwyborczym kandydaci na radnych do Wojewódzkiej Rady Narodowej i rad pozostałych odbyli spotkania z wyborcami w swych okręgach wyborczych w miastach i na wsi. Były to spotkania, w których z reguły brało wspólnie udział kilku kandydatów do rad różnego stopnia: wojewódzkich, powiatowych, miejskich czy gromadzkich. Ogółem w województwie odbyło się 1.250 spotkań, przy stosunkowo dużej frekwencji wyborców, sięgającej na jednym spotkaniu liczyby 50—200 osób. Organizatorami tych spotkań były lokalne, miejskie bądź gromadzkie komitety Frontu Jedności Narodu.

Kandydaci na radnych do WRN odbyli średnio po osiem spotkań, na których dyskutowany był program wyborczy, wysuwane przez wyborców postulaty i wnioski, podejmowane czyny społeczne i zobowiązania produkcyjne. O atmosferze tych spotkań i dyskusji społecznej na nich prowadzonej świadczy fakt, że ilość zgłoszonych postulatów i wniosków wynosiła 200—500 w poszczególnych powiatach, a do załatwienia na szczeblu wojewódzkim zarejestrowano 450 spraw. Pozostałe zostały przyjęte do realizacji w powiatach i gromadach.

W wyborach po raz pierwszy na szerszą skalę zaznaczyło się nie tylko wysuwanie żądań pod adresem przyszłych władz terenowych, lecz przede wszystkim szukanie sposobów i możliwości rozwiązania pilnych problemów miejscowych przez poszczególne środowiska, w drodze wykorzystania terenowych rezerw i zasobów oraz inicjatywy społecznej. Rezultatem tego były czyny społeczne o łącznej wartości 10.856 tys. zł, a dotyczyły głównie: prac gospodarczo-porządkowych o wartości 3.219 tys. zł, budowy, naprawy dróg i mostów o wartości 2.705 tys. zł, rozbudowy i remontów obiektów socjalnych i kulturalno-oświatowych o wartości 2.493 tys. zł, czynów społecznych dotyczących budowy i remontów remiz strażackich, zadrzewienia i zalesienia terenów oraz innych prac.

Załogi zakładów produkcyjnych podjęły w czasie kampanii wyborczej zobowiązania produkcyjne o wartości 102.737 tys. zł. Dotyczyły one przede wszystkim uzyskania produkcji ponadplanowej, oszczędności materiałów i surowców oraz usprawnień organizacji pracy. Dzięki czynom społecznym i zobowiązaniom produkcyjnym pokaźna część postulatów realizowana była przez samych wyborców. W dniu wyborów, 16 kwietnia 1961 r., wartość prac wykonanych w czynach społecznych wyniosła już 2.333 tys. zł, a zrealizowanych zobowiązań produkcyjnych 10.395 tys. zł. W czasie spotkań kandydaci na radnych uzyskali poparcie wyborców i na listach nie wprowadzono już w związku z tym zmian do dnia wyborów.

Wspólne wybory do Sejmu i rad narodowych odbyły się w ustalonym terminie w dniu 16 kwietnia 1961 r. Posłowie i radni wybierani byli w okręgach wyborczych: do Sejmu PRL w dwu okręgach (Gorzów i Zielona Góra), do WRN w osiemnastu, do rad pozostałych w 926 okręgach. Głos-

wanie odbyło się w 440 obwodach utworzonych we wsiach i miastach województwa, a przeprowadziły je komisje wyborcze specjalnie w tym celu powołane.

Aprobata programu wyborczego i poparcie dla kandydatów Frontu Jedności Narodu znalazły wyraz w większej niż w 1958 r. frekwencji wyborców w głosowaniu i w ilości głosów oddanych na kandydatów. Świadczy o tym następujące porównanie wyników wyborów:

	Procent wyborców biorących udział w głosowaniu	Procent oddanych głosów na kandydatów FJN
1958 r.	90,5	96,7
1961 r.	96,1	98,9

W wyniku głosowania wybrano osiemdziesięciu radnych Wojewódzkiej Rady Narodowej, dwunastu posłów do Sejmu PRL oraz ponad 6 tys. radnych powiatowych i gromadzień rad narodowych.

SKŁAD KOMISJI I PREZYDIUM WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

Nowo wybrana Wojewódzka Rada Narodowa reprezentowana była — podobnie jak w poprzedniej kadencji — przez przedstawicieli różnych ugrupowań, środowisk politycznych, społecznych i gospodarczych. Z wyjątkiem wydatnego zwiększenia się liczby kobiet i robotników nie nastąpiły w radzie zasadnicze zmiany, co ilustruje poniższa tabela.

Tabela 1

Skład Wojewódzkiej Rady Narodowej

Radni WRN	Stan w dniu 31. III. 1958 r.	Stan w dniu 1. VI. 1961 r.
Mężczyźni	72	83
Kobiety	8	17
Członkowie:		
PZPR	41	39
ZSL	21	20
SD	8	8
bezpartyjni	12	15
robotnicy	6	18
rolnicy indywidualni	11	13
inne zawody	63	49

Pod względem wykształcenia i wieku skład rady również nie uległ zmianie, natomiast wzrósł procentowy udział radnych wybranych ponow-

nie. O ile w skład Wojewódzkiej Rady Narodowej w okresie drugiej kadencji weszło 25,6% radnych ponownie wybranych do pełnienia tej funkcji, to w 1961 r. WRN liczyła 41,2% radnych piastujących mandat radnego WRN w kadencji ubiegłej.

W czasie urzędowania nastąpiły w radzie nieznaczne zmiany. Na skutek śmierci jednego radnego i zrzeczenia się mandatów przez pięć osób (wyjazd z terenu województwa, choroba i trudności w wykonywaniu mandatu) ubyło sześciu radnych. W ich miejsce rada wprowadziła pięć osób z listy kandydatów, którzy otrzymali w wyborach największą ilość głosów. W rezultacie przy końcu kadencji rada liczyła siedemdziesięciu dziewięciu radnych.

Pierwsza sesja inauguracyjna działalności WRN w latach 1961—1965 odbyła się 28 kwietnia 1961 r. w Sali Kolumnowej Prezydium WRN w Zielonej Górze. Sesja ta miała charakter uroczysty. Obok nowo wybranych radnych, którzy przybyli na nią w komplecie, brało w niej udział kierownictwo Komitetu Wojewódzkiego PZPR z I sekretarzem KW PZPR Tadeuszem Wieczorkiem, członkowie WK ZSL z prezesem Stanisławem Romanowskim i KW SD z prezesem Mieczysławem Mierzyńskim. Władze centralne reprezentował przewodniczący Komitetu Pracy i Płacy, poseł na Sejm PRL okręgu zielonogórskiego, Aleksander Burski. Licznie uczestniczyli w sesji przedstawiciele organizacji społecznych i gospodarczych, zakładów pracy i instytucji.

Sesję otworzył przewodniczący Prezydium WRN Jan Lembas. Po przyjęciu od radnych ślubowania przez najstarszego wiekiem radnego WRN, Antoniego Koniecznego, w imieniu WK FJN przemówił I sekretarz KW PZPR Tadeusz Wieczorek.

W wystąpieniu swym dokonał oceny kampanii wyborczej oraz przedstawił aktualne zadania rad narodowych województwa na najbliższy okres. Po tym wystąpieniu rada przed dokonaniem wyboru prezydium ustaliła jego liczbowy skład. W porównaniu z poprzednią kadencją liczbę zastępców przewodniczącego zwiększono o jedną osobę, podobnie jak liczbę członków prezydium.

W imieniu klubów radnych PZPR, ZSL i SD radny Michał Kusiak przedstawił Wojewódzkiej Radzie Narodowej propozycje osobowo kandydatów na przewodniczącego i jego zastępców oraz sekretarza i członków prezydium. Propozycje te zostały przyjęte i przeprowadzono tajne wybory, w rezultacie których przewodniczącym Prezydium WRN został ponownie Jan Lembas, jego zastępcami: Jan Koleńczuk (pełniący tę funkcję w poprzedniej kadencji), Franciszek Aleksandrowicz, dotychczasowy kierownik Wydziału Rolnictwa i Leśnictwa Prezydium WRN, a w latach 1955—1958 zastępca przewodniczącego Prez. WRN, Czesław Słówek, dotychczasowy kierownik Wydziału Handlu Prez. WRN, członek tegoż pre-

zydium w latach 1953—1958, zaś sekretarzem wybrano Henryka Wicińskiego, który funkcję tę pełnił już w ubiegłej kadencji. Członkami prezydium zostali następujący radni: Elżbieta Duczmał, przewodnicząca Zarządu Okręgowego Związku Zawodowego Pracowników Państwowych i Społecznych oraz Zarządu Wojewódzkiego Ligi Kobiet, Zbigniew Krzyżaniak, dotychczasowy członek Prez. WRN, przewodniczący Wojewódzkiej Komisji Planowania Gospodarczego, Antoni Tuhi, dotychczasowy członek Prezydium WRN, prezes Wojewódzkiego Związku Kółek Rolniczych, Henryk Stawski, dyrektor Izby Rzemieślniczej, wiceprzewodniczący KW SD w Zielonej Górze.

Nowe prezydium rozpoczęło swoją działalność w dniu wyborów. Na sesji inauguracyjnej powołano trzynaście stałych komisji Wojewódzkiej Rady Narodowej. Ich rodzaje, skład liczebny członków i nazwiska radnych WRN powołanych na przewodniczących tych komisji prezentuje poniższe zestawienie:

Komisja	Liczba członków	W tym radni	Przewodniczący komisji
Mandatowa	5	5	Michał Kusiak
Finansów, Budżetu i Planu	12	6	Zygmunt Kokot
Oświaty	12	6	Adam Natanek
Kultury	12	6	Hieronim Szczegółta
Rolnictwa i Leśnictwa	12	6	Antoni Tuhi
Handlu	12	6	Helena Kostrzyńska
Zdrowia i Pomocy Społecznej	12	6	Elżbieta Duczmał
Sportu i Turystyki	12	6	Mieczysław Mazur
Przemysłu, Drobnej Wytwórczości i Rzemiosła	12	6	Henryk Stawski
Budownictwa	12	6	Zbigniew Krzyżaniak
Gospodarki Komunalnej i Mieszaniowej	12	6	Kazimierz Dobrzański
Komunikacji	12	6	Antoni Konieczny
Porządku Publicznego	10	5	Tadeusz Włodarski

Ogółem w skład komisji powołano 147 osób, w tym 76 radnych i 71 osób nie będących radnymi. Do Komisji Mandatowej składającej się wyłącznie z radnych wchodziło pięć osób, Komisja Porządku Publicznego liczyła dziesięć, natomiast pozostałe po dwanaście osób. W porównaniu z poprzednią kadencją rady w układzie komisji wprowadzono istotne zmiany, a liczbę ich zwiększono dzięki powołaniu Komisji Sportu i Turystyki. Przewodniczącymi niektórych komisji byli członkowie prezydium, np. Rolnictwa i Leśnictwa, Zdrowia i Pomocy Społecznej, Przemysłu, Drobnej Wytwórczości i Rzemiosła oraz Budownictwa.

W porównaniu do składu rady poprzedniej kadencji udział robotników i chłopów w komisjach był zaniżony. Najliczniejszą grupę w komisjach

reprezentowali pracownicy umysłowi (63 osoby, tj. 43%) i inżynierijno-techniczni (21 osób, tj. 14%). W czasie kadencji Wojewódzka Rada Narodowa dokonała w komisjach dwudziestu zmian personalnych; w dziewięciu wypadkach wynikały one z różnych przyczyn, jak wyjazd z terenu województwa lub choroba, w jedenastu zaś były spowodowane małą aktywnością członków komisji.

DZIAŁALNOŚĆ WOJEWÓDZKIEJ RADY NARODOWEJ

Po upływie dwóch miesięcy od czasu wyborów, w czerwcu 1961 r., odbyło się VIII Plenum Komitetu Centralnego PZPR poświęcone omówieniu działalności rad narodowych. Plenum podjęło doniosłą uchwałę „O podstawowych kierunkach dalszego rozwoju rad narodowych”. W okresie poprzedzającym jego obrady toczono były dyskusje w gronie działaczy partyjnych i radnych rad narodowych nad kierunkiem działania rad i zapewnieniem dalszego ich rozwoju. Szukano nowych dróg i rozwiązań, które byłyby najlepsze dla umocnienia pozycji i znaczenia Wojewódzkiej Rady Narodowej. Na sesjach WRN wprowadzono zasadę składania przez prezydium sprawozdań z wykonania uchwał wraz ze sprawozdaniem z jego działalności między sesjami. Wysunięte hasło „Komisja gospodarzem sesji” było wprowadzane w praktyce, bowiem przedstawiciele komisji WRN nie tylko wygłaszali na sesjach koreferaty, lecz także przedkładali projekty uchwał oraz występowali na sesjach jako główni referenci spraw.

Program dalszego rozwoju rad narodowych, ustalony na VIII Plenum KC PZPR, ujęty był w pięć zasadniczych punktów dotyczących: a) zadań rad narodowych w dziedzinie koordynacji całości gospodarki na ich terenie, b) decentralizacji w systemie rad, c) usprawnienia gospodarki mieszkaniowej, d) umocnienia gromadzkich rad (planowania w gromadzie), e) umocnienia roli rad jako terenowych organów władzy państwowej.

Uchwała VIII Plenum KC PZPR wprowadzała więc szereg nowych elementów do działalności rad narodowych. Niektóre z nich mogły być wcielane w życie w ramach obowiązującego porządku prawnego, inne natomiast wymagały znowelizowania ustawy styczeniowej o radach narodowych. Nowelizacja ustawy nastąpiła w czerwcu 1963 r. a więc po upływie dwóch lat od podjęcia uchwały przez VIII Plenum KC PZPR. Okres ten w działalności rad narodowych, w tym również WRN w Zielonej Górze, wykorzystany był dla rozwijania różnorodnych form działalności.

Po ogłoszeniu uchwały Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze na początku lipca 1961 r. powołało cztery specjalne zespoły robocze dla opracowania poszczególnych zadań wynikających z tej-

że uchwały oraz ustalenia sposobów i form ich realizacji. W tym czasie w gronie radnych WRN i działaczy rad narodowych prowadzona była dyskusja na temat praktycznego zastosowania w codziennej pracy wskazań VIII Plenum KC PZPR. Na sesjach wielu rad narodowych, jakie odbyły się na przełomie 1961 i 1962 r., rady podejmowały kierunkowe uchwały i decyzje w tych sprawach.

Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze decyzje takie podjęła na sesji w dniu 17 listopada 1961 r. po wysłuchaniu sprawozdania prezydium o sposobie dotychczasowej realizacji uchwały VIII Plenum KC PZPR. W uchwale rady, podjętej na sesji w celu dalszego umocnienia jej roli oraz komisji WRN, postanowiono: rozpatrywać na sesjach problemy związane z działalnością instytucji nie podporządkowanych radzie oraz sprawozdania z działalności prezydium w okresach międzysesyjnych, wzmocnić funkcje kontrolne komisji, wprowadzić organizowanie stałych okresowych narad z przewodniczącymi komisji WRN, upoważnić komisje do kierowania wniosków również bezpośrednio do kierowników wydziałów, nadać radnym prawo wnoszenia interpelacji również w okresie międzysesyjnym, w tym także do organów nie podporządkowanych radom, nawiązać ściślejszą więź przez radnych z ludnością, upoważnić komisje do wydawania opinii w sprawach, w których decyzja należy do kierownictwa wydziału, jeżeli ma ona znaczenie ogólnospołeczne, zobowiązać prezydium do przedstawiania na sesjach rady, w celu zatwierdzenia, decyzji o zmianach na stanowiskach kierowniczych Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej, zobowiązać komisje WRN do współpracy z komisjami rad niższego stopnia i udzielania im pomocy. WRN uznała także za konieczne wydawanie przez komisje zaleceń i opinii wiążących kierownikom wydziałów, uzależniła jednak ich stosowanie od wprowadzenia niezbędnych zmian w przepisach prawnych, w związku z czym podjęto postulat, by zmiany tych dokonały władze centralne.

Na sesji w dniu 28 czerwca 1962 r. Wojewódzka Rada Narodowa uchwaliła nowy regulamin pracy w miejsce dotychczas obowiązującego. W nowym regulaminie pracy, który stał się faktycznym statutem działania WRN, sprecyzowane zostały główne zadania rady, uprawnienia i obowiązki komisji oraz radnych. Utrzymano w tym regulaminie postanowienia dotyczące sposobu obradowania na sesjach. Regulamin uwzględniał wszystkie te uprawnienia rady, radnego i komisji, które wynikały z uchwał VIII Plenum KC PZPR, z wyjątkiem tych, których wprowadzenie w życie wymagało zmiany obowiązujących przepisów.

Spśród wielu wprowadzanych w tym czasie i dyskutowanych form działania, WRN nie przyjęła koncepcji zorganizowania tzw. konwentu seniorów. Konwenty takie powstały w wielu województwach, między innymi w sąsiadujących z zielonogórskim, szczecińskim i koszalińskim. Składały

się one z przewodniczących komisji, stałego przewodniczącego sesji i przewodniczących klubów radnych. Pracę ich oparto na statutach organizacyjnych ustalonych przez rady narodowe.

Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze nie powołała konwentu seniorów, przyjęła natomiast inną formę współpracy między przewodniczącymi komisji i z prezydium rady, polegającą na odbywaniu kwartalnych narad. Były one poświęcone przede wszystkim informacji przewodniczących o aktualnych zadaniach i przedsięwzięciach podejmowanych przez prezydium, sprawom związanym z przygotowaniem sesji rady i włączeniu do tych przygotowań poszczególnych komisji. Uzgadniano także wszelkie problemy związane z funkcjonowaniem rady, jak ustalenie projektu rocznego planu pracy, współdziałania poszczególnych komisji w kontroli realizacji uchwał itp. Zapoczątkowany już w 1958 r. proces decentralizacji po VIII Plenum KC PZPR został wydatnie rozszerzony. Prace w tym zakresie podjęte zostały przez WRN w lipcu i sierpniu 1961 r. Ustalono w tym zakresie wnioski ujmowały uprawnienia i sprawy podlegające przekazaniu powiatowym radom narodowym przez instancję wojewódzką. Dotyczyły zarówno zadań gospodarczych, jak i uprawnień administracyjnych. Wiązało się to ze zmianą systemu organizacyjnego i zakresu działania wojewódzkich jednostek administracyjnych i przesunięciami na niższy szczebel odpowiedniej ilości etatów i środków, w celu zagwarantowania wykonania zadań na szczeblu powiatowym.

Wnioski w sprawie decentralizacji zadań i uprawnień po licznych konsultacjach i uzgodnieniach z powiatowymi radami narodowymi i komisjami zostały przyjęte przez Prezydium WRN w dniu 12 września 1961 r. i przesłane do zatwierdzenia przez Radę Ministrów. Proponowano przekazanie powiatowym radom narodowym następujących zadań: spraw liceów ogólnokształcących wszystkich typów, zasadniczych szkół zawodowych o zasięgu powiatowym oraz szkół specjalnych i zakładów opiekuńczych, prowadzenia prewentoriów oraz zakładów opieki społecznej wraz z gospodarstwami pomocniczymi i średnich szkół medycznych w Gorzowie i Zielonej Górze, realizacji inwestycji melioracyjnych zamykających się w granicach powiatu, zatwierdzania nieruchomości i gruntów Państwowego Funduszu Ziemi przeznaczonych do sprzedaży i orzecznictwo w sprawie klasyfikacji gruntów, koordynację całości zagadnień państwowego przemysłu terenowego i spółdzielczego oraz działalności usługowej wszystkich jednostek gospodarczych świadczących usługi, wreszcie dyspozycyjność przy zakupie książek do bibliotek oraz wyposażeniu świetlic i zespołów amatorskich.

Równocześnie postanowiono przekazać powiatom odpowiednią ilość etatów pracowniczych i środków finansowych. Realizując zadania wynikające z uchwały VIII Plenum KC PZPR, Wojewódzka Rada Narodowa

wiele uwagi poświęciła nowym zasadom polityki mieszkaniowej oraz zagadnieniom produkcji rolniczej. Podjęte w tej mierze decyzje dotyczyły wprowadzenia na terenie województwa normy mieszkaniowej, zasad przydziału mieszkań, reorganizacji służby gospodarki komunalnej i mieszkaniowej oraz powołania w województwie Zjednoczenia Gospodarki Komunalnej. W sprawach rolnych główna uwaga WRN dotyczyła zagadnień planowania rozwoju rolnictwa w gromadach, zagospodarowania wszystkich posiadanych w województwie gruntów i zwiększenia kadry specjalistów takich dziedzin jak: melioracja wodna, hodowla, nasiennictwo i ogrodnictwo. Niemal wszystkie zadania gospodarcze i uprawnienia postulowane do przekazania powiatom zostały przez Radę Ministrów zaakceptowane, w związku z czym w latach 1961—1965 nastąpił wydatny wzrost budżetów powiatowych rad narodowych.

Dnia 28. VI. 1963 r. Sejm PRL dokonał nowelizacji ustawy o radach narodowych z 25. I. 1958 r. Sprawy, których po VIII Plenum KC PZPR Wojewódzka Rada Narodowa nie mogła wprowadzić w życie z braku wyraźnego przepisu prawa, po ukazaniu się wspomnianej noweli ujęte zostały w nowym regulaminie pracy z 29 września 1964 r. Tak odległe w czasie uchwalenie nowego regulaminu wynikało z faktu, iż po nowelizacji ustawy trzeba było oczekiwać ukazania się aktów wykonawczych do powyższej noweli. Nowy regulamin określał między innymi takie sprawy, jak: uprawnienia WRN w stosunku do jednostek nie podporządkowanych radzie, wydawanie przez komisje zaleceń i opinii wiążących kierownikom wydziałów, uprawnienia radnych w zakresie ochrony stosunku prawnego, np. brak możliwości rozwiązania stosunku pracy z radnym przez zatrudniającego go zakład pracy bez zgody prezydium i inne.

Można więc stwierdzić, że w latach 1961—1965, w wyniku VIII Plenum KC PZPR oraz nowelizacji ustawy o radach narodowych, w działalności WRN w Zielonej Górze zaznaczyły się bardzo wyraźne procesy pogłębiania ludowego demokratyzmu. Wzrosła zarówno rola Wojewódzkiej Rady Narodowej jako organu przedstawicielskiego, jak też jej komisji. W rezultacie rozszerzenia uprawnień WRN oraz rad stopnia niższego stały się one w większym zakresie gospodarzami swojego terenu. Sesje Wojewódzkiej Rady Narodowej zwoływało prezydium w oparciu o roczne plany pracy uchwalane przeważnie na sesji ostatniej. W porównaniu do okresów poprzednich nastąpiły tu jednak istotne zmiany. W przeszłości najczęściej uchwalanie planów pracy sprowadzało się do zatwierdzania projektów przygotowanych i przedstawionych przez prezydium, obecnie następowało to na podstawie zgłoszonych problemów przez poszczególne komisje w uzgodnieniu z Prezydium WRN. Projekt taki zgłaszał na sesji z upoważnienia przewodniczących komisji przeważnie przewodniczący Komisji Finansów, Budżetu i Planu. Została też wprowadzona zasada doręczania radnym

kompletu materiałów na 2—3 tygodnie przed terminem sesji, co pozwalało im nie tylko na wcześniejsze zapoznanie się z treścią spraw będących przedmiotem obrad rady, ale również na odbycie spotkań z wyborcami w celu ich przedyskutowania. Średnio w roku miały miejsce trzy spotkania tego typu. Co najmniej 8 dni przed sesją WRN radni obradowali w swych okręgach wyborczych, w tzw. zespołach radnych, by omówić wiele spraw dotyczących terenu i ustalić terminarz spotkań z wyborcami. Zakładano odbycie dwóch spotkań przez każdego z radnych — jednego przed, drugiego po sesji.

Wojewódzka Rada Narodowa w Zielonej Górze odbyła w latach 1961—1965 dziewiętnaście sesji. W siedmiu wypadkach były one dwudniowe, a w dwunastu — jednodniowe. Sesje dwudniowe organizowano w latach 1961—1963. W każdym roku miały miejsce cztery sesje, zaś w roku 1964 odbyło się sześć sesji jednodniowych. W 1965 r. rada zorganizowała sesję dwudniową przed nowymi wyborami do rad narodowych. W czasie tej kadencji komisje WRN, począwszy od 1962 r., przyjęły funkcję gospodarza sesji. W dniu 26 kwietnia 1962 r. Komisja Sportu i Turystyki zapoczątkowała nowy sposób prowadzenia obrad, który stał się wzorem dla innych sesji rady. W miejsce obszernego referatu przewodniczący komisji zaproponował dyskusję, a następnie zgłoszono projekt uchwały dotyczącej rozwoju sportu i turystyki. W czasie kadencji komisje WRN przedstawiły na sesjach 32 koreferaty oraz 57 projektów uchwał. Wniosły także do nich 82 poprawki jako rezultat propozycji zgłoszonych przez radnych w czasie dyskusji. W czasie trwania kadencji jako stały punkt przyjęto sprawozdanie z działalności prezydium w okresie międzysesyjnym oraz z wykonania uchwał, jak również zapytania i wolne wnioski.

Zgodnie z regulaminem pracy rada powoływała stałego przewodniczącego i sekretarza obrad na okres jednego roku. Przewodniczącym sesji

Tabela 2
Aktywność radnych na sesjach Wojewódzkiej Rady Narodowej

Rok	Liczba sesji	Liczba radnych na sesji	Procent	Liczba zabierających głos w dyskusji	Liczba zgłoszonych wniosków i interpelacji
1961	4	68	85	51	5
1962	4	56	70	90	4
1963	4	64	80	73	14
1964	6	60	75	69	1
1965	1	60	75	7	—
Razem	19	62	77,5	290	24

w okresie kadencji został wybrany Edmund Hyża, a sekretarzem Teresa Szyszka.

W porównaniu z poprzednią kadencją zwiększyła się aktywność radnych w trakcie dyskusji sesyjnych. Średnio na jednej sesji zabierało głos piętnastu radnych, w przeciwieństwie do poprzednich kadencji, gdzie na sesjach zabierały głos przede wszystkim osoby nie będące radnymi.

We wszystkich sesjach brali udział licznie zapraszeni goście, a więc przedstawiciele organizacji i instytucji działających w województwie, posłowie na Sejm PRL, działacze i kierownicy różnych jednostek społecznych i gospodarczych, zapraszeni na poszczególne posiedzenia zależnie od tematu stanowiącego przedmiot obrad.

Władze centralne na poszczególnych sesjach WRN reprezentowali: wiceminister rolnictwa Stefan Kuhl — w dniach 14 i 15 września 1961 r. (temat: uchwalenie programu rozwoju hodowli), wiceminister oświaty Ferdynand Herok — 15 i 16 lutego 1962 r. (uchwalenie programu rozwoju oświaty), wiceminister rolnictwa Józef Okuniewski — 28 września 1962 r. (główne kierunki inwestycji melioracyjnych w rolnictwie), wiceminister kultury Michał Rusinek — 20 i 21 września 1963 r. (ustalenie głównych kierunków życia kulturalnego województwa), komendant główny MO gen. Ryszard Dobieszak — 29 września 1964 r. (rozpatrywanie przez WRN sprawozdania z działalności Wojewódzkiej Komendy MO), członek Rady Państwa PRL Jan Dąb-Kocioł — 1 i 2 kwietnia 1965 r. (zakończenie kadencji).

Na dziewiętnastu sesjach Wojewódzka Rada Narodowa rozpatrzyła 32 zagadnienia o tematyce gospodarczej, społeczno-kulturalnej i oświatowej, podejmując odpowiednie decyzje w następujących sprawach: planu gospodarczego, budżetu i finansów, socjalnych i kulturalno-oświatowych, przemysłu terenowego, handlu i usług, rolnictwa, budownictwa i gospodarki komunalnej, społeczno-gospodarczych (rozwój czynów społecznych, realizacja wniosków i postulatów wyborców), działania rad narodowych, dróg i komunikacji, porządku publicznego. Sprawy socjalne i kulturalno-oświatowe obejmowały: zdrowie, kulturę, kulturę fizyczną i oświatę; przemysł terenowy, handel i usługi — zagadnienia przemysłu spożywczego, materiałów budowlanych, rozwój usług i handel wiejski; działanie rad narodowych — umocnienie roli rad i komisji, przekazanie uprawnień i zadań w systemie rad; rolnictwo — rozwój hodowli, melioracji i praca kółek rolniczych.

Na sesjach jednodniowych rozpatrywano w zasadzie jeden problem, zaś na dwudniowych dwa lub trzy. Średnio w roku omawiano osiem zagadnień problemowych, w tym trzy dotyczyły uchwalenia planu gospodarczego i budżetu, podziału nadwyżki budżetowej oraz sprawozdań z wykonania planu gospodarczego i budżetu.

Sposób konkretyzowania zadań w postaci programów uznano za słuszny. Stanowił on rozszerzenie zadań ogólnych planu 5-letniego na lata 1961—1965, uchwalonego na sesji w dniu 16 listopada 1961 r. na odcinkach, które uznano za szczególnie ważne w rozwoju gospodarczym i społeczno-kulturalnym województwa. Dwukrotnie na sesji rozpatrywano działalność jednostek nie podporządkowanych bezpośrednio radzie. Na sesji w dniu 21 września 1963 r. omawiana była działalność gospodarza Wojewódzkiego Związku Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, a 26 czerwca 1964 r. — rozwój kółek rolniczych ze szczególnym uwzględnieniem mechanizacji rolnictwa. Obok zagadnień gospodarczych i społeczno-kulturalnych poruszono 35 spraw organizacyjnych.

Tematyka sesji w czasie kadencji uwzględniała więc w miarę istniejących możliwości zasadnicze problemy województwa. Była ona zgodna z rocznymi planami pracy uchwalanymi przez radę. Być może za mało uwzględniano problemy wchodzące w obręb działalności organów podporządkowanych radzie, a dotyczące poruczonych im zadań. Sprawozdania, jako zasadniczy punkt sesji, rada rozpatrzyła tylko dwukrotnie, a mianowicie złożone przez prezydium w dniach 16 i 17 listopada 1961 r., prezentujące realizację uchwał VIII Plenum KC PZPR oraz przedstawione przez komendanta wojewódzkiego MO w dniu 29 września 1964 r., dotyczące działalności Milicji Obywatelskiej w województwie.

Rezultatem omówionych na sesjach zagadnień było podjęcie przez radę odpowiednich uchwał.

Tabela 3

Uchwały podjęte przez Wojewódzką Radę Narodową

Rok	Liczba sesji	Liczba uchwał ogółem	Liczba uchwał w sprawach gospodarczych i społeczno-kulturalnych	Liczba uchwał organizacyjnych
1961	4	20	8	12
1962	4	11	8	3
1963	4	23	7	16
1964	6	26	7	19
1965	1	5	2	3
Razem	19	85	32	53

Liczba podjętych uchwał w sprawach gospodarczych, społeczno-kulturalnych i oświatowych odpowiadała rozpatrzoną na sesji problemom. W sprawach organizacyjnych podjęto więcej uchwał niż omówiono spraw. W stosunku do 35 spraw podjęto 53 uchwały tego rodzaju. Wynika to

z faktu, że w niektórych sprawach, ze względów formalnych, trzeba było podejmować kilka uchwał. Rada ustalała w nich zadania dla odpowiednich organów czy jednostek organizacyjnych lub zobowiązywała je do usunięcia istniejących zaniedbań i niedociągnięć na analizowanych odcinkach.

W grupie uchwał o charakterze organizacyjnym, odpowiadających tematycznie omówionym już zagadnieniom, kilka zasługuje na uwagę. Na sesji w dniu 15 września 1961 r. rada rozpatrywała zmiany w podziale administracyjnym, zniesienie dwóch powiatów — gubińskiego i skwierzyńskiego oraz trzynastu gromad. Sprawa ta wywołała żywą polemikę. Uchwała o zmianach w podziale administracyjnym podjęta została niejednomyślnie. Na sesji tej uchwalono także utworzenie Wojewódzkiego Funduszu Turystyki i Wypoczynku.

W dniu 29 czerwca 1962 roku rada podjęła uchwałę o ustanowieniu honorowej odznaki „Za zasługi dla rozwoju województwa zielonogórskiego”, ustalając równocześnie regulamin jej nadawania. Kierowano się tu intencją wyróżnienia osób lub grup społecznych za szczególny wkład pracy włożony w rozwój województwa. Wykonując swe uprawnienia nadzorcze na sesji w dniu 10 grudnia 1963 r. rada dokonała częściowego uchylecia uchwały Miejskiej Rady Narodowej w Zielonej Górze z dnia 8 lipca 1963 r., dotyczącej realizacji nowej polityki mieszkaniowej. W czasie kadencji, stosując już przepisy uprawniające rady do wydawania zarządzeń porządkowych, Wojewódzka Rada Narodowa dokonała również zatwierdzenia zarządzenia porządkowego wydanego przez Prezydium WRN w sprawie bezpieczeństwa żeglugi na statkach turystycznych i sportowych.

Zapoczątkowany częściowo w poprzedniej kadencji tryb przygotowywania zgłaszanych uchwał na sesjach został wykształcony i utrwalony w praktyce. Polegał on na wspólnym przygotowaniu projektów uchwał przez trzy organy: wydział, komisję i prezydium. Stopień udziału każdego z nich w opracowaniu projektu był różny, zależnie od sprawy i zaangażowania w niej jednego z tych organów. Większość projektów na sesji zgłaszały komisje (57 na 85 ogółem zgłoszonych). Uzupełniano je w czasie obrad wnioskami wynikającymi z dyskusji. Uchwały zapadały na sesjach w drodze jawnego głosowania.

Aktywność pracy radnych oraz ich udział w różnego rodzaju zebraniach i posiedzeniach związanych z mandatem radnego były wysokie. Dość przy tym trzeba, że radni WRN obarczeni byli wieloma funkcjami społecznymi, a także licznymi obowiązkami zawodowymi. Tę aktywność radnych potwierdzała stosunkowo wysoka frekwencja na sesjach, ożywiona działalność w poszczególnych komisjach, ilość odbytych

spotkań z wyborcami i zgłoszonych wniosków i interpelacji bezpośrednio do prezydium i kierowników wydziałów w okresie między sesjami.

Oceny pracy radnych dokonała przy końcu kadencji Komisja Mandatowa uwzględniając nie tylko ich udział w posiedzeniach rady czy komisji, lecz także wiele innych czynników, jak więz z wyborcami, udział w dyskusjach, opracowaniu wniosków itp. Według tej oceny 39 radnych WRN pracowało bardzo aktywnie. Pozostali, zdaniem Komisji Mandatowej, wykonywali swe obowiązki zadowalająco.

Trzecia kadencja WRN w Zielonej Górze przebiegała pod znakiem rozwijania form i metod działania oraz pogłębiania procesów demokratyzacji, decentralizacji, usamodzielnienia i podnoszenia roli rady jako organu przedstawicielskiego i jej komisji. Niewątpliwy wpływ na tę działalność miało VIII Plenum Komitetu Centralnego PZPR oraz znowelizowanie ustawy o radach narodowych, w której wprowadzono nowe instytucje umacniające pozycje rad.

Treścią pracy Wojewódzkiej Rady Narodowej i jej organów w czasie całej kadencji była realizacja programu wyborczego województwa, uchwalonego na lata 1961—1965. Program ten został w zasadzie pomyślnie wykonany. Potwierdza to ocena dokonana przez WRN na swej ostatniej sesji w dniu 1 i 2 kwietnia 1965 r. oraz ocena dokonana przez plenum WK FJN w dniu 22 kwietnia 1965 r. W obu wypadkach stwierdzono, że podstawowe założenia programu zostały zrealizowane, dzięki czemu nastąpił w województwie dalszy rozwój wielu dziedzin gospodarki i życia kulturalno-oświatowego.

Postęp ten osiągnięty został mimo występujących trudności w realizacji poszczególnych zadań rocznych. Nieurodzaj w rolnictwie w roku 1962, wolniejsze tempo produkcji i wykonania zadań inwestycyjnych w roku 1963, przy równoczesnym wystąpieniu kilku niekorzystnych zjawisk w gospodarce krajowej, spowodowały konieczność dokonania zmian pierwotnych założeń programu. Zwiększone zostały przede wszystkim nakłady na rolnictwo o kwotę 700 mln zł, zmniejszono natomiast nakłady na rozbudowę przemysłu. Budowa niektórych obiektów przemysłowych przesunięta została na lata następne, rozpoczęto natomiast budowę poprzednio nie planowanych zakładów, np. mieszalnię pasz treściwych dla rolnictwa w Nowej Soli i Strzelcach Krajeńskich.

Kosztów 50 mln zł wybudowano przekąźnikową Stację Telewizyjną w Jemiołowie, która nie była ujęta w planie. W wyniku realizacji programu nastąpiła dalsza rozbudowa urządzeń socjalnych, komunalnych, oświatowych i kulturalnych. Wiele zadań, dotyczących zwłaszcza budowy lub remontu obiektów użyteczności publicznej, jak kluby, świetlice itp., wykonali sami mieszkańcy województwa w czynie społecznym przy pomocy finansowej i materiałowej państwa. Szczególnie w 1964 r., w którym od-

bywał się IV Zjazd PZPR i obchodzono 20-lecie powstania PRL, nastąpiło nasilenie inicjatywy społecznej. Wartość wykonanych czynów społecznych w tym roku osiągnęła najwyższą dotychczas wielkość 86,9 mln zł. Zrealizowane zostały postulaty wyborcze dotyczące spraw gospodarczych i usprawnień organizacyjnych oraz większość postulatów o charakterze inwestycyjnym.

Organizatorska działalność WRN oparta na planowej pracy, ustalaniu konkretnych zadań swym organom wykonawczym w postaci programów i kierunków działania, z równoczesną kontrolą realizacji tych zadań, stanowiła istotny element poprawy i postępu w funkcjonowaniu rady w porównaniu do lat poprzednich. Nastąpiło w województwie usprawnienie form i metod zarządzania, wzrosły wydatnie kwalifikacje pracowników i stabilizacja aparatu wykonawczego rad wobec postawionych mu zadań i wymogów. W sumie trzecia kadencja WRN stanowiła dalszy pomysłowy okres rozwoju działania rady i podległych jej organów.